

Carles Montpart Tura

Petits poemes en prosa (L'spleen de París)

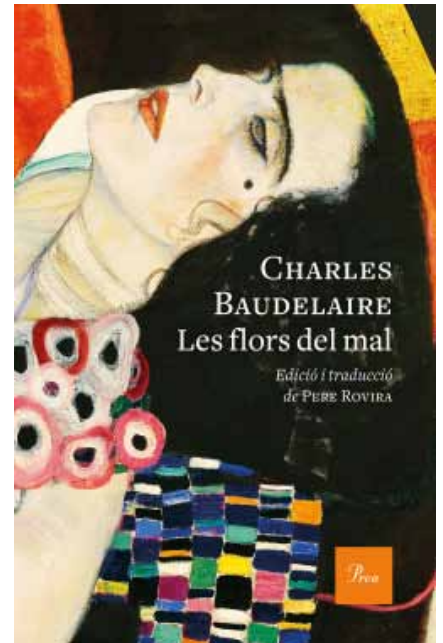
Charles Baudelaire és, sens dubte, un dels grans poetes de tots els temps. La seva nova manera d'entendre la poesia, magníficament executada amb Les flors del mal, va obrir uns camins enormement fecunds que, a partir del simbolisme, desemboquen en gran part de la poesia actual. La seva obra, però, va molt més enllà d'aquest títol mític. Avui parlem d'un altre llibre cabdal en la seva producció, els Petits poemes en prosa (L'spleen de París).

La infantesa, un paradís que s'enfonsa

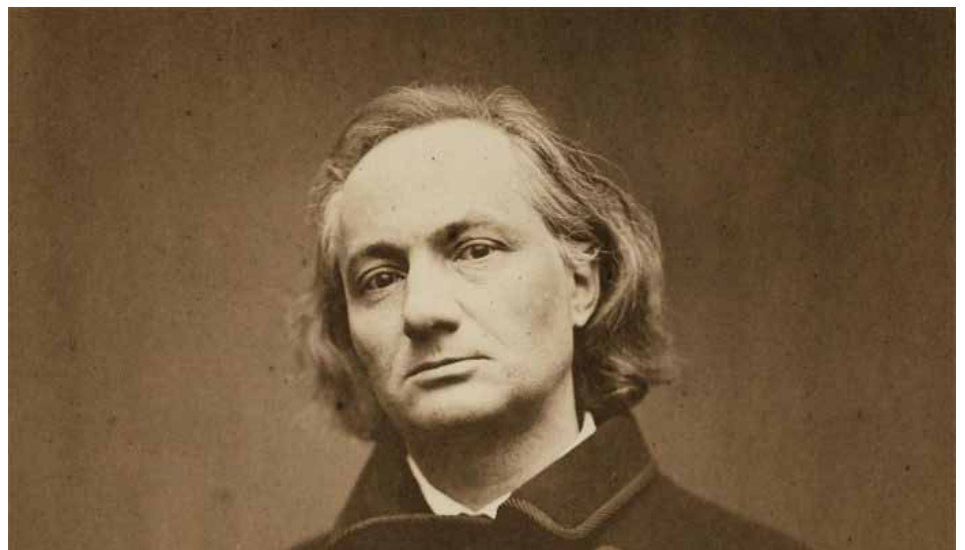
Charles Baudelaire (París, 1821-1867) era fill de François Baudelaire, antic preceptor, pintor i cap del despatx de la Cambra dels Pars. La seva mare, Caroline Dufaÿs, filla d'emigrants francesos a Londres durant la revolució del 1793, tenia 28 anys quan va néixer Charles. El pare en tenia 62 i un fill d'un matrimoni anterior: Alphonse.

Baudelaire va ser criat per la mare i per la serventa de la família, Mariette, a qui el poeta recordarà en un conegut poema de *Les flors del mal*.

El pare de Baudelaire va morir l'any 1827, quan Charles tenia només sis anys, i li deixà una considerable herència de la qual es podrà fer càrrec quan sigui major d'edat, als vint-i-un anys. L'any següent, el 8 de novembre, la seva mare es va casar amb una certa urgència amb el militar Jacques Aupick —que potser havia estat el seu amant— ja que Caroline el 2 de desembre parirà una filla morta. Amb la presència d'aquest nou pare, s'acaba el període idíl·lic de la infantesa de Charles, que s'havia caracteritzat per una relació molt estreta amb la mare.

Quan l'any 1831 Jacques Aupick és ascendit a tinent coronel, el destinen a Lió, i Charles és internat al Col·legi Reial d'aquesta ciutat, una institució

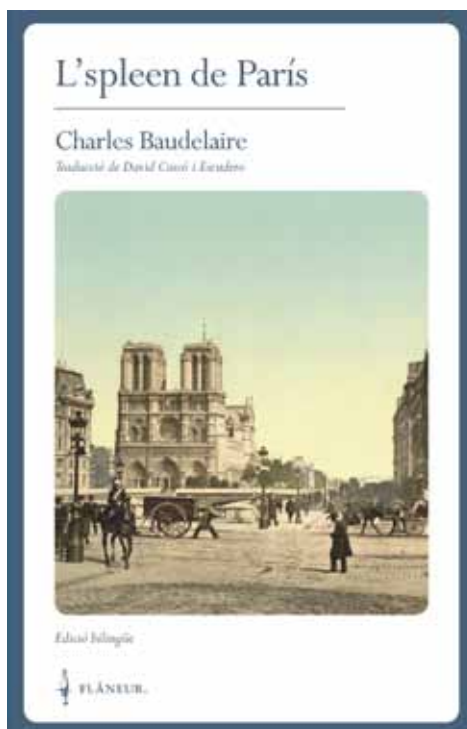
Charles Baudelaire

de la qual no guardarà cap bon record. Posteriorment, i ja amb el càrrec de cap de l'Estat Major, l'any 1836 la família es trasllada a París i Charles ingressa al Col·legi Louis-le-Grand. Aquí és on, en els anys posteriors, Baudelaire guanya diversos premis de poesia al mateix temps que comença a mostrar en les seves cartes la necessitat de l'afecte familiar que li falta en la seva vida d'internat. Va aconseguir el títol de batxiller superior, però fou expulsat del centre per haver-se negat a entregar una nota que li havia passat un company. Al llarg d'aquests anys, la seva mare, imbuïda de la personalitat estricta d'Aupick, es va anar tornant cada vegada més rígida i puritana.

Joventut i bohèmia

El 1839 Baudelaire es matricula a la Facultat de Dret i comença a freqüentar la joventut literària del Barri Llatí i a fer nous amics, com ara Gustave Le Vavasour, Ernest Prarond, Louis Ménard o Gérard de Nerval. Durant aquests anys, Baudelaire porta una vida despreocupada, amb baralles constants amb la seva família a causa de la seva addicció a les drogues i dels ambients bohemis que freqüentava. Visitava prostíbuls i va mantenir relacions amb Sarah, una prostituta jueva del Barri Llatí que era calba. Ell la denomina *la Louchette* ("la guenya"). Va ser probablement ella qui li va contagiar la sífilis que el va martiritzar durant tota la vida. A causa d'aquesta malaltia, Baudelaire es va acostumar a consumir opi, un hàbit que ja no va abandonar mai.

El seu padastre, descontent amb aquesta vida que portava, i pel fet que no volgués entrar a la

carrera diplomàtica, va tractar de distanciar-lo dels ambients bohemis de París. El març del 1841, un consell de família va decidir enviar-lo a Bordeus per tal que embarqués cap als mars del Sud, amb destinació final a Calcuta. El vaixell surt del port el 9 de juny i, després d'uns dies a l'illa Maurici a causa d'una tempesta, quan arriba a l'illa de Bourbon Charles Baudelaire es nega a continuar el viatge i s'embarca en el vaixell *Alcide* per tornar a França. Desembarca a Burdeus el 15 de febrer de 1842, vuit mesos després de salpar.

Una altra vegada a París, s'instal·la en un ambient de luxe en un apartament de l'hotel Pimodan, un palau de l'illa de Saint Louis, i

recupera els seus antics costums desordenats. Comença a participar en els cercles literaris i artístics, i enceta una relació amb l'actriu mulata Jeanne Duval, una relació que durarà molts anys i que inspirarà algunes de les seves poesies més brillants i controvertides. Amb la majoria d'edat, Charles Baudelaire havia pres possessió de l'herència paterna i en feia un ús desmesurat. Per aquest motiu, la mare i el padastre, veient que en dos anys s'havia gastat la meitat de l'herència, inicien un procediment judicial per sotmetre l'escriptor a una tutela econòmica. El notari Ancelle serà l'encarregat de passar-li una mensualitat de 200 francs, que en aquella època eren suficients per portar una vida moderadament confortable, però que sempre van ser insuficients per a un Baudelaire cada cop més endeutat.

La humiliació que va suposar per a l'autor aquesta

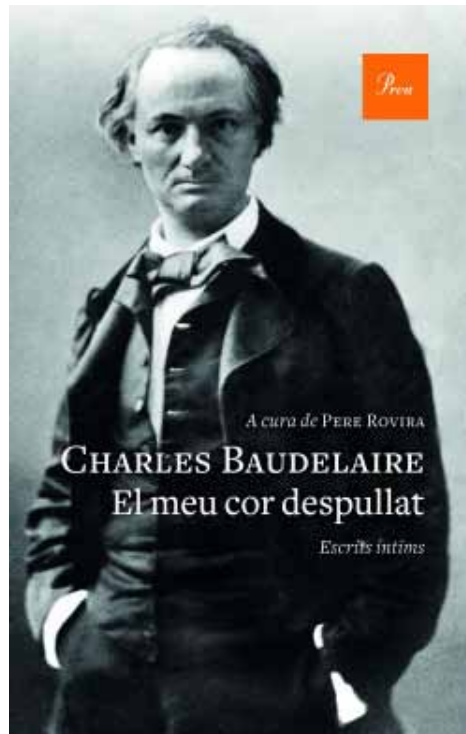
tutela econòmica marcarà per sempre la seva vida, fins al punt que ja ben aviat, en una carta a Ancelle del 30 de juny de 1845, Baudelaire anuncia la seva intenció de suïcidar-se: "Em mato perquè no puc viure més, perquè la fatiga d'adormir-me i la fatiga de despertar-me em resulten insuportables. Em mato perquè soc inútil als altres i *perillós per a mi mateix*. Em mato perquè em crec immortal, i perquè *espero*" (Charles Baudelaire. *El meu cor despulat. Escrits íntims i correspondència*, Proa 2018, p. 145. Edició i traducció a cura de Pere Rovira). Com ens diu en nota a aquesta carta Pere Rovira, però, "aquest "suïcidi" de Baudelaire no va passar d'unes autolesions no gaire greus. Es va curar aviat, probablement gràcies a les atencions de Jeanne. Després de passar un temps a casa d'ella, va anar a viure amb els pares, però quan van reaparèixer les disputes es va instal·lar de nou en un hotel" (ed. cit., p.144).

Pel febrer de 1848, Charles Baudelaire participa en la insurrecció popular que va acabar obligant el rei Lluís Felip I a abdicar —i que va donar pas a la Segona República Francesa— i se'l veu armat pels carrers de París cridant: "S'ha d'afusellar el general Aupick!".

Les flors del mal

Pel que fa a la seva obra, Charles Baudelaire va publicant amb regularitat: *Saló de 1845* (1845), *Saló de 1846* (1846), traduccions d'Edgar Allan Poe i una bona quantitat de poemes i crítiques d'art en diversos diaris i revistes. És, però, amb la publicació de *Les flors del mal* (1857), quan l'autor tenia 36 anys, que el seu nom passa al primer pla de l'escena pública. El llibre, que conté cinquanta-dos poemes inèdits d'un total de cent, i del qual se'n fa un tiratge de mil cent exemplars, és acusat d'ultratge a la moral pública i, deu dies després de veure la llum, rep una ordre de segrest. Un tribunal

condemna Baudelaire a 300 francs de multa, a 200 francs a cadascun dels dos editors, i ordena suprimir sis poemes del llibre en successives edicions.

Després de publicar *Els paradisos artificials* (1860; traducció catalana d'Andreu Subirats a Días Contados, 2014), l'any 1861 surt la segona edició de *Les flors del mal*, una edició augmentada amb trenta-cinc poemes més, la majoria dels quals ja publicats en revistes, i que serà l'última que l'autor va poder supervisar. El llibre, que marcarà un abans i un després en l'evolució de la poesia europea, proposa un recorregut inèdit fins aleshores per tots els replecs de la bellesa del mal, en un desplegament de temes, de formes i de llengua que faran que el llibre es converteixi ja per sempre més en una obra cabdal de la poesia universal de tots els temps. El mateix autor, cap al final de la seva vida, poc abans de patir un ictus hemiplègic, expressava la següent confessió: "En aquest llibre *atroç* hi he posat tot el meu cor, tota la meva *tendresa*, tota la meva *religió* (transvestida), tot el meu *odi*. És cert que escriuré el contrari, que juraré per tots els déus que és un llibre *d'art pur*, *d'escarniment*, de virtuosisme; i mentiré com un arrencador de dents" (citat per Pere Rovira, "Pròleg del traductor" a *Les flors del mal*, Proa, 2021, p. 10).

D'aquest clàssic en tenim en català tres traduccions completes: la que va fer Xavier Benguerel (*Les flors del mal*, El Mall, 1985 / Edhasa, 1990 / Proa, 1998), la que va dur a terme en

vers lliure Jordi Llovet (*Les flors del mal*, Edicions 62, 2007) i la més recent, en vers i amb rima consonant, de Pere Rovira (*Les flors del mal*, Proa, 2021). Aquesta darrera traducció pren com a base l'edició de 1861, afegeix els sis poemes condemnats en el lloc que els correspondria, i conté un apèndix amb dotze

poemes que probablement Baudelaire es plantejava incloure en el futur al llibre. L'edició va encapçalada pel pròleg ja esmentat del traductor i per uns textos complementaris i una cronologia enormement útils per a la millor comprensió d'aquest gran llibre de poesia. Una obra que, malgrat la seva enorme transcendència en la història de la literatura, no serà rehabilitada judicialment fins al 31 de maig de 1949, 92 anys després de la seva condemna.

Últims anys

El 1864 Baudelaire, cada vegada més endeutat —tot i vendre contínuament els drets d'edició de totes les seves obres— va viatjar a Bèlgica i residí dos anys a Brussel·les. Allà va intentar guanyar-se la vida fent lectures i conferències d'art, sense gaire èxit. Aquest fet farà que esclati el seu odi contra Bèlgica, que manifestarà sempre que en tindrà ocasió. Pel març de 1866 a Namur, visitant l'església de Saint-Loup, Baudelaire cau a terra. L'endemà, al tren de retorn a Brussel·les, comença a confondre les paraules i a finals de mes pateix un ictus hemiplègic que li paralitza el costat dret. Un cop a París, i malgrat el seu ingrés en una casa de salut, en els mesos següents el seu estat va empitjorant. Finalment, després d'una llarga agonia, Charles Baudelaire mor el 31 d'agost de 1867, a l'edat de 46 anys. L'escriptor és enterrat a la tomba familiar del cementiri de Montparnasse, en una cerimònia en la qual assisteixen a penes cent persones.

Petits poemes en prosa

Més enllà del l'obra cabdal que constitueixen els poemes de *Les flors del mal* —i, de fet paral·lelament a la seva escriptura—, Charles Baudelaire va anar publicant a diverses revistes un conjunt de proses poètiques que es van recollir pòstumament en forma de llibre l'any 1870 amb el títol de *Petits poemes en prosa* i amb el subtítol de *L'spleen de París*. Eren cinquanta proses

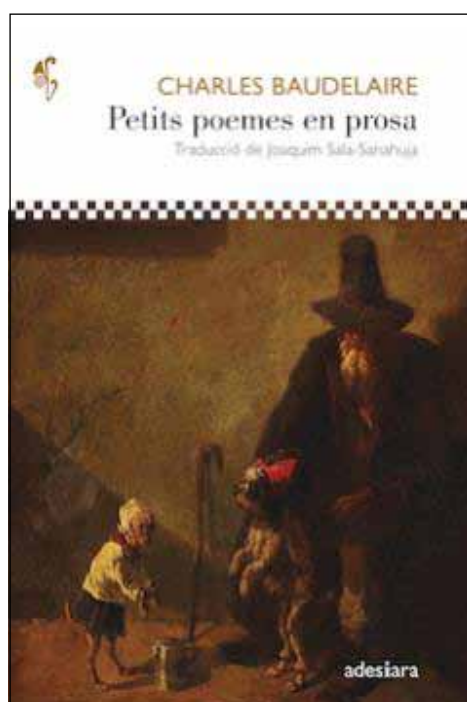
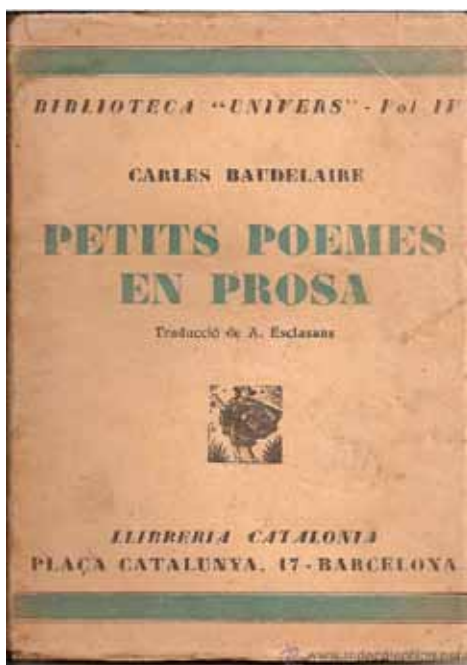
d'un projecte —un de tants de Baudelaire— inacabat i que, segons un pla que havia establert a Brussel·les, havia d'arribar a les cent vint. Charles Asselineau i

Théodore de Banville, els grans amics de Baudelaire, van incloure el llibre en els set volums de les *Obres completes* de l'autor. La dualitat del títol es devia al fet que les proses havien aparegut en una secció sota el títol genèric tant de *Petits poèmes en prose* com de *Le Spleen de Paris*. L'ús del mot anglès *spleen* (que Pompeu Fabra va adaptar amb la forma "esplín" amb el sentit de "malenconia que produeix tedi de tot"), a part de ser una picada d'ullet als seus admirats Poe o De Quincey, tenia la intenció, segons Sala-Sanahuja d'assenyalar "el seu desarrelament de la literatura i del romanticisme francesos" (ed. cit., p. 17)

En català hi ha diverses traduccions d'aquest llibre. Agustí Esclasans el va traduir ja l'any 1928 ("Biblioteca Univers", volum IV, amb el nom de fonts de l'autor traduït, Carles Baudelaire), i més endavant ho van fer Vicent Alonso i Anna Montero *Petits poemes en prosa (L'esplín de París)* (Edicions del Mall, 1983) i Joaquim Sala-Sanahuja *Petits poemes en prosa* (Edhasa, 1991). Enguany, però, aquest magnífic recull de proses poètiques s'ha tornat a editar per via doble. De fet, per a un lector no prou informat, a les prestatgeries de la llibreria, i potser a causa d'una estratègia comercial, al meu entendre, desencertada, sembla que siguin dues obres diferents, ja que una ha sortit a la llum amb el títol de *Petits poemes en prosa* i l'altra amb de *L'spleen de París*. Potser el més clar seria editar aquest llibre amb el títol i el subtítol originals a la portada.

D'una banda, tenim, doncs, la *retraducció* que Joaquim Sala-Sanahuja ha fet de la seva versió de 1991: *Petits poemes en prosa* (Adesiara, 2021). En una "Nota a la traducció", Sala-Sanahuja valora en aquests termes algunes de les traduccions i explica la seva pròpia nova mirada sobre el clàssic de Baudelaire: "La

traducció d'Esclasans, molt personal, conté grans

encerts, gestos d'estil admirables, però [...] un llarg seguit d'atenuacions i d'elisions. Com si "el seu" Baudelaire volgués ser desplaçat subrepticiament cap al pol oposat de la moral. Esclassans hauria volgut segurament un Baudelaire purità, com ell mateix, un Baudelaire exonerat del "Mal". En canvi, cal situar la versió de Montero i Alonso en el context dels anys setanta i començaments dels vuitanta, en què el respecte de l'original era per a tots nosaltres un imperatiu absolut. Un respecte que de vegades duia al literalisme, un literalisme modulat amb intel·ligència i sensibilitat, però que de vegades segava les ales del traductor. [...] La nostra versió d'ara conté diferències molt substancials respecte de la que havíem publicat l'any 1991, tant pel que fa a la interpretació com a l'elocució. Per una banda, hi havia aleshores unes circumstàncies editorials ben diferents a les d'ara, uns altres costums en l'estil. [...] Per l'altra, el traductor ja no és el de fa trenta anys: amb el pas del temps ha canviat biològicament i intel·lectualment. I també la llengua ha canviat. Ha canviat encara Baudelaire. Com s'escau amb tots els clàssics, la lectura que en fem avui divergeix força de les de temps passats: en aquesta versió d'ara celebrem per damunt de tot els grans corrents de llibertat que travessen l'obra, una llibertat que traslladem també a la traducció, tot acceptant-ne el desafiament i assumint-ne el risc" (ed. cit., p. 21-22).

Al nostre entendre és de justícia reconèixer que el risc que Sala-Sanahuja diu que ha emprès ha tingut un resultat admirable. La traducció —que es pot acarar en aquesta edició amb el text original— es presenta en un català literari d'una gran genuïnitat que combina la literalitat, només quan és evident, amb una magistral recreació de la prosa de Baudelaire amb la intenció que el lector català n'obtingui els mateixos efectes que en podria obtenir un lector francès.

L'altra traducció que s'ha publicat aquest any és a càrrec de David Cuscó i Escudero: *L'spleen de París* (Flâneur, 20121), també en edició bilingüe. En aquest cas estem davant d'una bona traducció que sens dubte ha buscat acostar al màxim la llengua de la traducció al lector actual. El que aquí es guanya en literalitat potser es perd, però, en genuïnitat i expressivitat en la llengua de recepció, ja que la traducció, sobretot si la comparem amb la de Sala-Sanahuja, algunes vegades dona com a resultat una versió catalana excessivament plana, massa estàndard, sense l'alè poètic que trobem tan sovint en el text original de Baudelaire.

París, el centre de la vida

Pel que fa als textos que el lector trobarà en aquest volum, el mateix Charles Baudelaire reconeixia, en la dedicatòria del llibre al seu amic i poeta Arsène Houssaye, la influència del *Gaspard de la Nuit* d'Aloysius Bertrand, un poeta romàntic que havia publicat un recull d'escrits en prosa anomenats "poemes" pels

seus editors. Eren textos que transposaven a la prosa alguns dels recursos de la poesia: l'estrofisme, els ritmes, les al·literacions. Si bé —com explica Sala-Sanahuja al pròleg de la seva edició— els primers textos de Baudelaire seguien aquesta mimesi del vers, de seguida les prosas de l'autor francès se'n separen i, en paraules del propi autor, esdevenen "una prosa poètica, musical tot i que sense ritme i sense rima, prou flexible i prou espontània per adaptar-se als impulsos lírics de l'ànima, a les sinuositats de la fantasia o als sobresalts de la consciència" (ed., cit., p.12).

La influència d'Edgar Allan Poe, que Baudelaire coneix a través de les primeres traduccions franceses de les seves obres —i que ell mateix acabarà traduint—, també és clara en la renovació de la llengua francesa que duren a terme els *Petits poemes*... La presència d'anglicismes, per exemple, però també d'una nova manera de viure i de veure la ciutat. Sala-Sanahuja ho explica amb aquestes paraules: "I és que amb Poe sorgeix un estil, però també un home: un home nou, un heroi que es barreja amb la massa que habita les ciutats. En el formiguer que són ara Londres o París, el nou heroi, en paraules de Poe, es rabeja en les multituds, 'es nega a estar sol': és 'l'home de les multituds'. La ciutat enlluernada, nocturna, ha esdevingut un recer per al marginal, per al perseguit, per al solitari que defuig les masses [...]. Tot, a la nova ciutat hi és imprevisible, tant les grans festes com els pitjors crims. Pel seus carrers deambulen les quimeres, els somnis... i el solitari, el *flâneur*. Contràriament al món antic, en què tot estava determinat pels cicles de la natura o per les lleis dels homes, ara la vida es regeix per l'atzar: l'atzar d'una cita, d'una trobada, d'una coincidència" (p. 13).

Aquesta figura del *flâneur*, que podríem traduir com a "badoc", és una de les grans troballes de Baudelaire —que influirà decisivament en el moviment surrealista— i que trobarem una i altra vegada als *Petits poemes en prosa*. Es tracta d'un personatge, sovint el mateix poeta, que passeja per la ciutat, per París, sense rumb concret, però sempre alerta, observant tot allò que rere una pàtina de normalitat —una vella amb el seu net, una vídua, una dona que passa, un saltimbanqui, un pobre, la llum del capvespre— amaga una realitat exaltada, de somni o, directament, diabòlica. Amb un estil d'una gran precisió i amb una prosa enormement suggerent, Baudelaire acarà el lector amb tot un seguit d'escenes que més enllà de la realitat que descriuen ens proposen una profunda reflexió sobre la condició humana de l'home modern. En definitiva, una delícia de lectura. ■